

(*) כל (1) הברכות שמחייב לברך בבקר (כל בר ובית יוסף בשם מהר"א כמו שנתבאר סימן מו ומו):

נג דין הראוי לירד לפני התבה, וכו' כ"ו סעיפים:

א. "אומר (א) שליית צבור לשבת (ב) מעמד: ב. (ג) * באין לומר לשבת (ד) אלא אם כן (ד) * אומר

א טור והנהגת סמנים
פרק ז מהלכות תפלה
והלכות סעודות
ב סמנים
והנהגת סמנים

שערי תשובה

מותר לו להתפלל על הסדר ונראה לכתוב שערך וקדשה יאמר עתה בין הפרקים ולא יצטרך באמצע הפרק. וכל לכתוב דורש ה' ה' הברכות. עין באר היטב. וצ"ל לעיל סימן ו על דברי הסריף הנ"ל אלו:

ה' מעמד. עין באר היטב. ומה שכתב עין ט"ו משמע דענין ההבדל יחיד אין צריך לעמוד רק השליש צבורי מהפסק, ודברי הט"ו בזה מהפסקים באור ומבארים היטב ביד אפרים. וצ"ל בשליש צבורי שהרב ו"ל כתב שאין לעמוד, שסודו ממש פגוע. ומה שכתב שיאמר התפלה עשר שבתים בנשימה אחת ובשליש צבור כתב ולא משמע בן בזהר קרשית תרומה אלא במסמך דבריו ונראה הדברים אמורים. וגם כתב שראש בירושלים

באר הגולה

אתה ארע לו שלא היה יכול לברך הברכות קודם התפלה, ונזהר על כל פנים לברך אלהי נשמה וברכת התורה כדי לצאת מחשש הפרי תדש גם כן, אבל באמת אינו חוזר בזה כלל מן הברכות הראשונים, וברואי יותר טוב לעשות כזה לכתחילה אבל לא שיהיה עמוק ויעבר. והשערי תשובה לעיל שלא חלק גם כן לגמרי למעשה על הפרי תדש, נראה דמסך על השליש צבור שכתב שהמאמר מרדכי החולק גם כן לא מלאו לבו לחלק למעשה. ואין אומר בענין זה גם כן, דמי שצדקה לסמך בדיעבד על הפרי תדש אין למחות בידו, מאחר דהחיי אדם והדרך החיים העתיקו דבריו, אבל מי שצדקה לברך ולסמך על כל הדין וברכתו שכתבנו, גם כן לא הפסיד. והרצאה לצאת יד נשנים, נראה לי שצ"ח מעט לישן בידם, ואין שצדקה לברך ולסמך בדיעבד ודענו דהפסיד יוסף בסימן רלא כתב דהאגור בשם ר' יהודה משפירא כתב דהאגור משפירא של שנת היום צריך לברך אלקי נשמה, וכן כתב בשפלי לקט בשם רבנו שמתה ודור אביגדור בזה, וכן כתב בספר התנאים, רק שהפסיד יוסף סיים שם על זה ולא נהגו כן, אם כן בלא נש לעשות כן לכלי עלמא. וכן כתב בספר תורת אביגדור. ודע עוד, דהפרי מנזרים נתן עצה זו המזכרת במשנה ברוך לענין ברכת התורה, אם שכתב והתחיל בברכת קריאת שמע ולא אמר עדין ברכת התורה, יוכל פשוט באהבה רבה שלא לצאת בזה כדי המצוה של ברכת התורה, ואין לא נפטר ברכת התורה לכלי עלמא. ולענין דענין צריך עין גדול בזה, לפי מה שכתב המאמר מרדכי דלכן אמרו בהגות שפיר נפטר באהבה רבה לפי שאהבה רבה גופא היא ברכת התורה, ובאמת שפיר מוכח בירושלמי פרק א דברכות שקורא שם לאהבה רבה ברכת התורה, כי קריאת שמע נמי תורה היא, אם כן איך יוכל לחלק הכונה לשניהם, דהנה לענין קריאת שמע כיון שהברכה זו תהיה לשם ברכה עליה נמי הנה דאין הפירות שפירות, מפל קטן לכתחילה בשכילה נהגו, ולענין שאר דברי תורה וכו' שהברכה זו קוראה על מנת שלא לצאת בה ברכת התורה. ועין לעיל מה שכתבתי בסימן מו בבאר הגולה בשם תלמידי רבנו יונה לענין זה, שלכאורה ממנו נראה לפי מנזרים, וצריך עיון למעשה. ולענין דענין נראה דיותר טוב אם שכתב ברכת התורה והתחיל ברכת קריאת שמע, שייכן פשוט בברכת אהבה רבה לפטר בזה ברכת התורה, ונראה לומר תפך אחר התפלה, והתחיל לה אהבה רבה במקום ברכת התורה לכלי עלמא, וכמו שכתב בסימן מו, עין שם במשנה ברוך סעיף קטן טז, ובפניה זו נצא גם כן גמי לגמרי מחשש ברכה שאינה צריכה: * כל הברכות. עין במשנה ברוך כמה שכתבנו בשם הפוסקים לענין זמן הברכות. והנה בדרך החיים הלכות אונן דין ד, משמע מה דלהקטן אברהם בסימן עא סעיף קטן א ברכת השחר לל כל אדם אינו רק עד ארבע שעות על היום, דמא דזמן ברכת קריאת שמע, לבר ברכת התורה נאם לא נפטר על ידי אהבה רבה והשליש ברכות שלא עשני גוי ועבר ואשה דאלו זמן כל היום. וזה אינו, והקטן אברהם לא קאמר רק במי שהיה אונן בעקר זמן חיובו בבקר שהיה אז פטור, לכן פטור אחר ארבע שעות, אבל במי שבתחלת זמן חיובו היה חוב, בוראי חוב אפילו אחר ארבע שעות, כן משמע מלשון בהר"א, וכן משמע בלבושי שרר ובספר חובת אדם ובספר שולחן שלמה, וכן כתב בהר"א בספר מתצית השקל. ויכול להיות, שפכל אדם דעת הקטן אברהם כהגרי"א ונהר שלום ומאמר מרדכי שזמנו בדיעבד כל היום, אבל עד תפלה על כל פנים מוכח בהר"א מלשנו דלא הפסיד הברכות. ויכול להיות שגם הדרך החיים לא קאי שם רק במי שבתחלת חיובו היה פטור, ואף דגם בזה פליגי הנהר שלום והמאמר מרדכי על הקטן אברהם, מפל מקום בשערי תשובה ובגדול מרבה החזקו דבריו להלכה, אבל אם כן, קצר הדרך החיים מאד פלשנו. היוצא מפל זה, דעד תפלה בוראי אין לחוש להפסידו הברכות עבור זה, ואפילו לאחר תפלה יש לסמך בדיעבד להקל, כי לא מצאתי לאחד מן הפוסקים שיתן זמן לברכות, לפי מה דהקטן היום בהפוסקים דעל מנהג העולם הוא מברך. אחר בוחבי כל אלה מצאתי לתשובת הרשב"א (והנהגה סימן ד בכת יוסף דבר המתחיל ופשוט מוכרי רבי"ש וכו'), ומשמע שם לכאורה מלשנו דקצר ברכות השחר נתקנו בבקר, ובשכיל זה נתקנו גם כן לנשיאת ידים בבקר דוקא, עין שם, על כן נראה דלכתחילה בוראי יש להתמיר לברך אותם בבקר בזמן תפלה, ובדיעבד יש לסמך על הגדולים הגיל על כל פנים עד תפלה, כי תפלה גופה חובה בעצם עד תפלה, דלכאורה בסימן פט סעיף א, עין שם. ומי שמתברר אותם אחר כך בדיעבד אין למחות בידו וכו': * אין לומר ישתבח אלא אם כן וכו'. עין בבאר היטב סעיף קטן ב כמה שכתב במי שקרא בעת ישתבח, ולא העתקתי לדעת, כי לפי מה שהובא בתשובת יעקב בכמה ראיות דאין לדלג בשם אונן ברכת ברוך שאמר וישתבח, והבאתי במשנה ברוך בסימן נב סעיף קטן ו, אם כן ממילא אורא לה דין זה: * אמר ברוך שאמר. ובדיעבד מי שדלג ברכת ברוך שאמר ונזכר אחר שפיר אחר פסוקי דמורה, ולא יוכל עוד לברך ברוך שאמר כי היא נתקנה קודם פסוקי דמורה דוקא, וכבר נצא יד תוכנו באמירתו, מפל מקום יאמר ישתבח, דאטו מי שלא ברח קודם האכילה לא יברך אחר כך נפטר מנזרים. ופשוט דהוא הדין בברכות שלפניה ושלאתריה דהלל:

שער הציור

ב (ה) מוכח בכת יוסף: (ג) פרי מנזרים:

(ו) הברכות. לאחר התפלה. וכתב הפרי תדש, ומסתברא לי דכל הברכות יוכל לברך חוץ מברכת המזמור נשמות וכו' שפיר נצא בברכת מזמור המזמור כמו שכתבנו לעיל סימן מו סעיף קטן א:

(ז) מעמד. משמע דחזיר אין צריך לעמוד, והוא הדין בשבת שהחזן מנגן ברוך אהה ה' אין צריך דחזיר לעמוד כשאמר ישתבח, ב"ח. אבל בסוף סימן נא משמע דצריך לעמוד, עין ט"ו. כל התפלה עשר שבתים שכתבנו מן שיר וישבחה וכו' עד מעמד יאמר בנשימה אחת, של"ה מן אברהם, ואינם אלא שלשה עשר שבתים, יד אהרן, ועין בספר משנת יוסף דין סה ע"א. וכן הוא בכתוב:

משנה ברוך

אתה שאתה רוצה לפטר בזה ברכת אלהי נשמה, ואין לכלי עלמא וברכה אתה התפלה, דהנה בברכות אין צריכות בנה לצאת, מפל מקום ויכא דמכונ בפרש שלא לצאת שפיר דמי, עין שם עוד (פור מנזרים). ועין בבאר הגולה שכתבנו דאם שכתב ברכת התורה והתחיל ברכת קריאת שמע, יוכל פשוט בברכת אהבה רבה לפטר ברכת התורה ונראה לומר תפך לאתר התפלה, ונצא אלא דכלי עלמא: (י) כל הברכות. עין בספר מאמר מרדכי ובספר נהר שלום, דזמן כל הברכות הוא כל היום בדיעבד, וכן כתב בספר מעשה רב להגרי"א ז"ל, והוסיף שם עוד יותר, דאפילו בלילה עד שעת השנה הוא חייב עם שכתב לאמרן קודם ונראה לי דאם תוספתו שנה, לכלי עלמא לא יוכלו תו לברך ברכת המעביר שנה ונחמת ברכת המזון בסימן קטר סעיף ה עין שם. ומפל מקום לכתחילה צריך לזהר שלא לאתר הברכות יותר מארבע שעות על היום, אך בדיעבד על כל פנים יוכל לברך אותם עד תפלה, כי כן מוכח מהרבה אמרתיים שלא הפסיד הברכות אחר ארבע שעות. והמקל לסמך בדיעבד על הגדולים הגיל וכל ברוך אותם אחר תפלה אין למחות בידו. ועין בבאר הגולה:

א (א) שליית צבור וכו'. כדי שייטמך לו הקדוש מיד ולא יצטרך להפסיק ביניהן בהצמידה לפני התבה. אבל בסימן נא סעיף ז בהגרי"א משמע דאפילו מי שמתפלל ביחוד צריך גם כן לעמוד באמירת ישתבח. ועין בלשון רבא שמתין, דהתם ממנהגא וכתב מדעת, וכן כתב בהגרי"א, וכן כתב בפסגות זקנים דנהגים אנשי מעשה לעמוד כשאמרים ישתבח בין בשבת בין בחול ואפילו ביחוד. כל התפלה עשר שבתים שכתבנו שפירשנו מן שיר וישבחה עד מעמד, וזהר מאד שלא להפסיק ביניהן, והמפסיק ענינו גדול, אבל אין צריך שיהיה בנשימה אחת וזה אדם בשם הגרי"א וכן כתב הגאון ר' יעקב וכן משמע בזה תרומה, ולא בשל"ה: * ב (ב) אין לומר. בין (ג) שליית צבור ובין אדם אחד: (ד) אלא אם כן. דלשפתח (ה) היא הברכה אחרונה שנתקנה לומר לאחר פסוקי דמורה, ומתחילת בלא ברוך כי היא סמוכה לברכת ברוך שאמר, על כן אין לומר אותה בלא ברוך שאמר, ולא בשוועין שששהם בדרך או שאר שעת הדתק מתחילת מלשפתח שמברכין על ידי זה ברכה לבטלה: (ו) אמר

משמע מה דלהקטן אברהם בסימן עא סעיף קטן א ברכת השחר לל כל אדם אינו רק עד ארבע שעות על היום, דמא דזמן ברכת קריאת שמע, לבר ברכת התורה נאם לא נפטר על ידי אהבה רבה והשליש ברכות שלא עשני גוי ועבר ואשה דאלו זמן כל היום. וזה אינו, והקטן אברהם לא קאמר רק במי שהיה אונן בעקר זמן חיובו בבקר שהיה אז פטור, לכן פטור אחר ארבע שעות, אבל במי שבתחלת חיובו היה חוב, בוראי חוב אפילו אחר ארבע שעות, כן משמע מלשון בהר"א, וכן משמע בלבושי שרר ובספר חובת אדם ובספר שולחן שלמה, וכן כתב בהר"א בספר מתצית השקל. ויכול להיות, שפכל אדם דעת הקטן אברהם כהגרי"א ונהר שלום ומאמר מרדכי שזמנו בדיעבד כל היום, אבל עד תפלה על כל פנים מוכח בהר"א מלשנו דלא הפסיד הברכות. ויכול להיות שגם הדרך החיים לא קאי שם רק במי שבתחלת חיובו היה פטור, ואף דגם בזה פליגי הנהר שלום והמאמר מרדכי על הקטן אברהם, מפל מקום בשערי תשובה ובגדול מרבה החזקו דבריו להלכה, אבל אם כן, קצר הדרך החיים מאד פלשנו. היוצא מפל זה, דעד תפלה בוראי אין לחוש להפסידו הברכות עבור זה, ואפילו לאחר תפלה יש לסמך בדיעבד להקל, כי לא מצאתי לאחד מן הפוסקים שיתן זמן לברכות, לפי מה דהקטן היום בהפוסקים דעל מנהג העולם הוא מברך. אחר בוחבי כל אלה מצאתי לתשובת הרשב"א (והנהגה סימן ד בכת יוסף דבר המתחיל ופשוט מוכרי רבי"ש וכו'), ומשמע שם לכאורה מלשנו דקצר ברכות השחר נתקנו בבקר, ובשכיל זה נתקנו גם כן לנשיאת ידים בבקר דוקא, עין שם, על כן נראה דלכתחילה בוראי יש להתמיר לברך אותם בבקר בזמן תפלה, ובדיעבד יש לסמך על הגדולים הגיל על כל פנים עד תפלה, כי תפלה גופה חובה בעצם עד תפלה, דלכאורה בסימן פט סעיף א, עין שם. ומי שמתברר אותם אחר כך בדיעבד אין למחות בידו וכו': * אין לומר ישתבח אלא אם כן וכו'. עין בבאר היטב סעיף קטן ב כמה שכתב במי שקרא בעת ישתבח, ולא העתקתי לדעת, כי לפי מה שהובא בתשובת יעקב בכמה ראיות דאין לדלג בשם אונן ברכת ברוך שאמר וישתבח, והבאתי במשנה ברוך בסימן נב סעיף קטן ו, אם כן ממילא אורא לה דין זה: * אמר ברוך שאמר. ובדיעבד מי שדלג ברכת ברוך שאמר ונזכר אחר שפיר אחר פסוקי דמורה, ולא יוכל עוד לברך ברוך שאמר כי היא נתקנה קודם פסוקי דמורה דוקא, וכבר נצא יד תוכנו באמירתו, מפל מקום יאמר ישתבח, דאטו מי שלא ברח קודם האכילה לא יברך אחר כך נפטר מנזרים. ופשוט דהוא הדין בברכות שלפניה ושלאתריה דהלל: